

CİLVE

(الجلوة)

**İlâhî tecellî anlamında
tasavvuf terimi.**

"Gelinin gerdek gecesi damada ilk defa görünmesi, damadın da ona yüz görm-lüğü vermesi" anlamına gelen Arapça cilve (cilvet) veya celvet kelimesi genellikle hoş giden veya gitmeyen sürpriz davranışlar mânasında da kullanılmıştır. İnsanların, hakkında bilgi sahibi olmadıkları kaderin bu âlemde tecellî edip gerçekleşmesine cilve-i rabbâniyye, ilâhî cilve, kaderin ve talihin cilvesi denir. İlâhî nurların sülûk halindeki ârifin kalbini aydınlatıp onu şaşkın ve sermest vaziyette bırakmasına da cilve adı verilmiştir. Mutasavvıflara göre bütün âlem Hakk'ın nurlarının cilveleridir. Bu âlemde çeşitli şekillerde görünen varlıklar bu nurların ışıklarından ve parıltılarından hasıl olmuştur. Şu halde âlem ilâhî hükmün ve kaderin cilvegâhı yani zuhur ve tecellî mahallidir. Tasavvufta kaderin tecellisi, dilberlerin gönül fetheden işvelerine ve cilvelerine benzetilir. Kaderin insanı sevindiren tecellilerine de üzen tecellilerine de cilve denir.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "celvet" md.; Ca'fer Seccâdi, *Ferheng-i 'Ulûm-i 'Aklî*, Tahran 1361 hş./1402, s. 197; a.m.f., *Ferheng*, Tahran 1983, s. 154; Abdülbâki Gölpinarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 71.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

CİLYÂNÎ

(الجلياني)

Ebü'l-Fazl Abdülmün'im
b. Ömer b. Abdillâh el-Cilyânî
el-Gassânî el-Endelüsî
(ö. 602/1205-1206)

**Endülüs'lü hekim,
edip, şair ve mutasavvîf.**

7 Muharrem 531'de (5 Ekim 1136) Gırnata'nın Vâdîfâşî (Guadix) bölgesindeki Cilyâne'de (Juliana) doğdu. Murâbîtlar döneminin (1056-1147) sonlarında dünyaya gelen Cilyânî'nin hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Endülüs'ten Mağrib'e

geçerek önce Kahire'ye gittiği, sonra Suriye'yi gezip Dimaşk'a yerleştiği ve 601 (1204-1205) yılında Bağdat'ı ziyaret etmesinin ardından tekrar Dimaşk'a dönerek orada vefat ettiği bilinmektedir. Kaynaklarda "hakîmü'z-zamân" unvanıyla anıldığı ifade edilen Cilyânî tıp alanında, özellikle göz hastalıkları alanında otorite kabul ediliyordu. Aynı zamanda kimyager, matematikçi, mutasavvîf, edip ve yazdığı kasidelerle üne kavuşmuş bir şairdi; çevresinde iyi huylu, hoş sohbet, hazırcevap bir kimse olarak tanınıyordu. Dimaşk'ta önemli bir alışveriş merkezi olan Lebâdin'de, Yâkût el-Hamevî gibi meşhur şahsiyetlerin uğradığı tıbbî malzeme ve ilaç satışı yapılan bir dükkânı vardı. 620 (1223) yılı civarında Ruha'da (Urfa) vefat eden oğlu Abdülmün'im b. Abdülmün'im de kendisi gibi şair ve ünlü bir göz hekimi (keh-hâl) idi.

Selâhaddin-i Eyyübî'nin izzet ve ikramına mazhar olan Cilyânî onun hakkında birçok kaside yazmış, bazı kitaplarını kendisine ithaf etmiş ve Akkâ şehri ni kuşatan Haçlılar'ı arkadan sardığında da (586/1190) "et-Tuhfetü'l-cevheriyye" adlı meşhur kasidesini göndermiştir; ancak bu kaside savaş sebebiyle hükümdarın eline bir yıl sonra ulaşabilmiştir (kaside için bk. İbn Ebû Usaybia, s. 630-635).

Eserleri. 1. *Dîvânü't-tedbîc* (*Dîvânü'l-mübeşşirât ve'l-kudsiyyât*). Abdülcelîl Hasan Abdülmehdî tarafından neşredilmiştir (Amman 1989). 2. *Menâdihu'l-memâdih ve ravzatü'l-me'âsir ve'l-mefâhîr fi hasâ'îşi'l-Meliki'n-Nâsir Şalâhid-dîn*. 3. *Dîvânü'l-hikem ve meydânü'l-kelem* (*Dîvânü'l-hikem ve menşürü'l-kelem*). 4. *Edebü's-sülûk* (son üç eserin yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 567; *Suppl.*, I, 785). Cilyânî'nin kaynaklarda zikredilen diğer eserleri de şunlardır: *Te'âlîk fi't-ḥib*, *Risâle fi şifâti'l-edviyeti'l-mürekkebe*, *Câmi'u enmâti'l-mesâ'il fi'l-'arûz ve'l-ḥuṭab ve'r-resâ'il*, *Kitâbü Sirri'l-belâğa ve şanâ'i'i'l-bed' fi faşli'l-ḥiṭâb*, *Dîvânü'l-ğazel ve't-teşbîb ve'l-müveşşehât ve'd-dübeyti*, *Dîvânü't-teressül ve'l-muḥâtabât*, *Nehcü'l-vedâ'a li-ehli'l-hilâ'a*, *Dîvânü'l-müşevvikât ile'l-mele'i'l-*

a'lâ, *Kitâbü Tahriiri'n-nazar*, *Kitâbü Nevâdiri'l-vaḥy*, *Dîvânü teşbîhât ve elğâz ve rumûz ve eḥâcî ve evşâf ve zecriyyât ve egrâz şettâ*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Ebbâr, *el-Mukteḍab min Kitâbi Tuḥfeti'l-kâdim* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1982, s. 143; İbn Ebû Usaybia, *'Uyânü'l-enbâ'*, s. 630-635; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 407-409; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, II, 614, 635-637; IV, 329; *Keşfü'z-zunûn*, I, 45, 357, 780, 785, 800, 804, 809, 814; *İzâhu'l-meknûn*, I, 351; *Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 629-630; Brockelmann, *GAL*, I, 567; *Suppl.*, I, 785; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 167; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, VI, 195; XIII, 403; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 624-625; Ömer Feruh, *Târîhu'l-edeb*, V, 564-568; Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, *Mu'cemü'l-a'lâm*, Limasol 1987, s. 469.

FUAT GÜNEL

CİM

(ج)

**Arap alfabesinin
beşinci harfi.**

Sâmî dillerden olan İbrânîce'de cîmel, Süryânîce'de cûmel şeklinde okunan cim harfi her iki dilde de "deve" anlamına gelir. Arapça'da ise cim "argın deve; ipek kumaş"; mecazen de "beden, ruh" ve "zülûf teli" demektir; çoğulu cîmât ve ecyâm'dır. Fenike alfabesinde de gaml şeklinde okunan bu harf "deve" ve "köşeli şey" mânasındadır. Osmanlı ve Fars alfabelerinin altıncı harfi olan cim, ebced harflerinin üçüncüsü olup sayı değeri üçtür. Fars ve Osmanlı alfabelerine, Arapça'da bulunmayan "ç" sesini karıştırmak üzere cimdîm üç nokta ile ayrılan cîm (چ) harfi eklenmiş, cim harfinden ayırt edilmesi için de cîm-i Fârisiyye, cîm-i Acemiyye veya cîm-i müsellese adlarıyla anılmıştır. Bu harfin de ebced değeri üçtür.

Cim harfinin mahreci, dilin ortası ile üst damaktır (bk. Mekki, s. 175-176). Dilin ortasının üst damağa yumuşak teması sonucunda "g" harfine yakın bir ses elde edilir; bu ses Türkçe'deki "c" harfi kadar keskin değildir. Zamanla ve muhtelif lehçelere göre mahrecinden küçük dile doğru kaydırılması sonucunda kâf, kâf, sağır kâf, hâ (ك , ك , خ); dil önüne ve dudaklara doğru oynatılması ile dâl, zâl, zây (د , ذ , ز) aynı mahrec